

TƯ LIỆU

DÂN TỘC HỌC

TÁC ĐỘNG CỦA NGHỀ DỆT LEN TỚI ĐỜI SỐNG KINH TẾ-XÃ HỘI Ở XÃ LA PHÙ, HUYỆN HOÀI ĐỨC, TỈNH HÀ TÂY

TRẦN THỊ HỒNG YẾN

La Phù là một xã ở phía nam huyện Hoài Đức tỉnh Hà Tây, cách Thủ đô Hà Nội 13 km, đã từng nổi tiếng với nhiều nghề thủ công như: dệt lụa, dệt kim (len, tất, may ô, khăn mặt bông...), chế biến nông sản thực phẩm (sản xuất nha, bánh kẹo, làm bún, bánh đa, bánh tráng, cất rượu...), buôn trâu, buôn đường dài Nam - Bắc... Ngày nay, một số nghề thủ công nói trên đã mai một, chỉ còn lại hai nghề chính là dệt len, sản xuất bánh kẹo và thu nhập chủ yếu của người dân La Phù là do nghề dệt len đem lại.

Nghề dệt len được du nhập vào La Phù từ những năm 30 của thế kỷ XX dưới thời thuộc Pháp. Trước đó, cư dân ở đây là những người nông dân trồng lúa nước và trồng dâu nuôi tằm, dệt vải. Sản phẩm the lụa của La Phù trước kia rất nổi tiếng, được cả nước biết đến. Ngày nay, nghề dệt len đã dần dần thay thế cho nghề dệt lụa và ngày càng chiếm ưu thế.

Đến năm 2002, La Phù có hơn 12.000 máy dệt len (tính cả máy của xã và máy của các cơ sở sản xuất "vệ tinh"). Sản phẩm chính của cư dân ở đây là: quần len, áo len, mũ len, bít tất len.... Xã có 20 công ty trách nhiệm hữu hạn (TNHH), hàng chục tổ hợp sản xuất. Hàng năm có từ 15 đến 17 nghìn lao động từ khắp các nơi đến làm thuê. Số len được làng tiêu thụ hàng

năm lên tới 40 - 50 nghìn tấn (chủ yếu nhập từ Trung Quốc). Sau đây, chúng tôi xin đề cập sự tác động của nghề dệt len tới đời sống kinh tế-xã hội của La Phù.

1. Về kinh tế

Nghề dệt len đã đưa La Phù từ một địa phương nghèo (trước năm 1990), trở thành giàu có. Trong tổng giá trị sản phẩm của La Phù năm 2003 có 344,7 tỉ đồng thì tiểu thủ công (TCN) chiếm 280 tỉ (81,2%), nông nghiệp chỉ chiếm 20 tỉ (5,8%)¹. Nhờ nghề dệt phát triển mà bộ mặt của La Phù đã có những thay đổi cơ bản so với trước kia. Toàn bộ các hộ trong làng có nhà gạch, không còn nhà tranh tre, nứa lá. Hàng chục hộ có biệt thự lớn, trang bị nội thất hiện đại. Tất cả đường trong làng đã được bê tông hoá; riêng con đường chính chạy dài từ đầu làng đến cuối làng đã được mở rộng đến 8 m, đáp ứng nhu cầu đi lại, giao dịch, buôn bán của người dân.

Về mức sống, đến năm 2003, La Phù có 1.330 hộ giàu và khá (chiếm 70% tổng số hộ); 532 hộ trung bình (chiếm 28%) và 38 hộ nghèo (chiếm 2%).

¹ Theo số liệu thống kê năm 2002 của Sở Công nghiệp Hà Tây, tỉnh này có 30 làng TCN có thu nhập từ 10 - 20 tỉ đồng / năm; 2 làng - 30 tỉ đồng / năm; 2 làng - 40 tỉ đồng / năm; 1 làng - 50 tỉ đồng / năm; 1 làng - trên 280 tỉ đồng / năm.

Diễn hình về làm ăn có qui mô lớn, trước hết phải kể đến các công ty TNHH (20 công ty) với số vốn mỗi công ty từ vài trăm triệu đồng đến hàng tỉ đồng, như: Minh Phương, Đức Cường, Vinh Thịnh, Công Vinh....Kế đến là các cơ sở sản xuất của các gia đình, như:

- Cơ sở sản xuất tất của các ông Nguyễn Viết Phú, Nguyễn Viết Lý, Ngô Văn Thiệu: mỗi cơ sở có từ 30 đến 40 máy dệt tất Hàn Quốc (giá của mỗi máy từ 7 đến 10 triệu đồng).

- Cơ sở làm khoá, làm chun của ông Nguyễn Quang Hưng: đầu tư cho dây chuyền sản xuất chun, khoá gần 2 tỉ đồng, gồm 10 máy dệt chun, 20 máy làm khoá.

- Cơ sở dệt len của ông Sinh: có hơn 100 máy dệt len và 42 máy dệt tất.

Hầu hết các hộ gia đình trong xã đều đầu tư ra ngoài xã với số máy vệ tinh từ vài chục đến vài trăm máy dệt (xem Bảng 1).

Bảng 1: Số máy dệt may ở La Phù năm 2002

TT	Tên các loại máy móc	Số lượng (chiếc)
1	Máy dệt len	8000
2	Máy may công nghiệp	2500
3	Máy dệt tất	300
4	Máy dệt vải	60
5	Máy dệt mũ tròn	60
6	Máy sản xuất chun, khoá	40
7	Máy thêu vi tính	15
8	Máy sản xuất bao bì	15
9	Dây truyền sản xuất bánh kẹo	8
10	Máy sản xuất sợi cao cấp	6

Nguồn: UBND xã La Phù năm 2002

Nghề dệt len tạo ra sự chuyển dịch lớn trong cơ cấu kinh tế của La Phù: thủ công nghiệp, dịch vụ ngày càng chiếm tỉ trọng lớn. Bảng 2 dưới đây cho thấy tác động của nghề dệt len trong 10 năm gần đây đối với cơ cấu kinh tế của La Phù.

Bảng 2: Giá trị sản phẩm và cơ cấu GDP của La Phù qua một số năm

Năm	Tổng giá trị sx (tỉ đồng)	Chia ra theo cơ cấu (tỉ đồng VN)					
		TCN	%	Dịch vụ	%	Nông nghiệp	%
1993	8,63	4,500	52,1	0,375	4,4	3,755	43,5
1996	120	96	80	18	15	6,0	5
1997	140	110,5	78,9	23	16,4	6,5	4,7
1998	150	120,5	80,3	23	15,3	6,5	4,4
1999	160	129	80,6	25,5	15,9	5,5	3,5
2000	185	153	82,7	27	14,6	5,0	2,7
2001	241	186	77,2	35,7	14,8	19,3	8
2002	280	221	78,9	40	14,3	19	6,8
2003	344,7	280	81,2	44,7	13	20	5,8

Nguồn: Sở Công nghiệp Hà Tây

Nhìn vào bảng trên chúng ta thấy: Năm 1993, tức là 6 năm sau khi nền kinh tế chuyển sang cơ chế thị trường, thu nhập của La Phù ở lĩnh vực TCN mới chỉ đạt 4,5 tỉ đồng VN (52,1%); ở lĩnh vực dịch vụ chỉ có 0,375 tỉ đồng VN (4,4%); còn ở lĩnh vực nông nghiệp là 3,75 tỉ đồng VN (43,5%). Như vậy đến thời điểm này, nông nghiệp vẫn còn chiếm tỉ lệ tương đối lớn trong tổng giá trị thu nhập của La Phù.

Sau năm 1993, La Phù khôi phục được nghề dệt len và tìm lại được thị trường tiêu thụ trước đây (chủ yếu là thị trường xuất khẩu ở Liên Xô và Đông Âu cũ) nên kinh tế của xã đi vào ổn định và có những bước phát triển mạnh mẽ. Nhìn vào bảng trên, ta thấy TCN ngày càng chiếm tỉ trọng lớn và có bước phát triển đột phá. Sau 10 năm, năm 2003, thu nhập của TCN đã gấp 14 lần so với nông nghiệp (chiếm 81,2%); lĩnh vực dịch vụ có những bước tiến bộ nhất định, song chưa phát triển mạnh (13%); lĩnh vực nông nghiệp ngày càng bị đẩy lùi xuống hàng thứ yếu, chiếm tỉ trọng hết sức nhỏ trong tổng thu nhập của nền kinh tế (5,8%).

Trước năm 1991, nghề dệt len mới chỉ đóng khung trong từng gia đình của La Phù. Sản phẩm làm ra mang tính chất hàng hoá nhưng chưa đạt tới chuyên môn hoá. Một gia đình đảm nhiệm tất cả các khâu của một sản phẩm. Sau năm 1991, do khối lượng hàng dệt kim xuất khẩu sang các nước Đông Âu và Liên Xô cũ ngày càng lớn nên các hộ gia đình ở La Phù buộc phải thuê lao động của các làng xung quanh. Lúc đầu, từng người riêng lẻ đến làm thuê ở La Phù, tiếp đến là họ hàng, người thân của những người làm thuê cũng được giới thiệu đến làm; rồi cả làng làm thuê cho La Phù. Hai làng Tân Hoà và Cộng Hoà ở Quốc Oai (Hà Tây), có

tới 70% số hộ gia đình làm gia công cho La Phù với hơn 3000 máy dệt (chiếm 1/3 trong tổng số máy dệt của La Phù). Hàng năm, số lao động làm thuê cho La Phù lên tới 15.000 người (kể cả lao động vệ tinh và lao động trực tiếp). Họ đến từ khắp các tỉnh thành như Thanh Hoá, Thái Bình, từ các huyện như: Ứng Hoà, Mỹ Đức, Quốc Oai và cả các làng xung quanh như: Minh Khai, La Tinh, An Khánh... So với số dân của La Phù là 8.300 người thì số lao động làm thuê gấp đôi số dân của xã này.

Như vậy, nếu sản phẩm dệt len trước đây chỉ do cư dân La Phù làm ra, thì ngày nay, một chiếc áo len, thậm chí một chiếc tất len cũng là sản phẩm chung của sự hợp tác lao động giữa La Phù và các làng, các địa phương. Trong lịch sử, vào thế kỷ XVII, XVIII, đã có sự hợp tác lao động sản xuất giữa các làng TCN, chẳng hạn một làng sản xuất nguyên liệu, còn làng khác thì dùng các nguyên liệu đó để làm ra thành phẩm hàng hoá. Nhưng sự liên kết đó có tính chất độc lập, làng làm ra nguyên liệu kinh doanh, hạch toán độc lập với làng làm ra thành phẩm. Còn trường hợp ở La Phù ngày nay, các làng hay các hộ gia đình làm gia công sản phẩm cho La Phù phải chịu sự chỉ đạo, hướng dẫn, điều hành trực tiếp của các chủ hộ La Phù về kỹ thuật cũng như thời gian hoàn thành sản phẩm. Qui mô liên kết sản xuất cũng lớn hơn trước đây rất nhiều: có đến hàng chục địa phương trong và ngoài tỉnh ở miền Bắc có lao động làm thuê cho La Phù.

2. Về xã hội

Sự phát triển của nghề dệt len tạo ra sự thay đổi cơ cấu kinh tế xã hội của La Phù: sự thay đổi này bộc lộ rõ nhất trong thay đổi hoạt động mưu sinh của các hộ gia đình (xem Bảng 3).

Bảng 3: Biến đổi về loại hộ gia đình qua các năm (theo nghề nghiệp)

HộGD \ Năm	1993		1996		1997		1998		1999		2000		2002	
		%		%		%		%		%		%		%
Tổng số hộ	1566	100	1700	100	1720	100	1740	100	1765	100	1800	100	1900	100
TCN	600	38,3	1360	80	1376	80	1392	80	1415	80,1	1440	80	1600	84,2
Dịch vụ	50	3,2	200	11,8	210	12,2	215	12,4	220	12,5	260	14,4	300	15,8
Thuần nông	916	58,5	140	8,2	134	7,8	133	7,6	130	7,4	100	5,6	0	0

Nguồn: Phòng Công nghiệp huyện Hoài Đức và UBND xã La Phù

Bảng trên cho thấy, từ năm 1993 đến năm 2000, số hộ gia đình làm TCN và dịch vụ ngày một tăng, trong khi hộ làm nông nghiệp ngày một giảm. Cùng với sự phát triển mạnh mẽ của sản xuất hàng hoá xuất khẩu, 100% số hộ gia đình ở La Phù đã tham gia vào lĩnh vực sản xuất TCN và dịch vụ. Đến cuối năm 2002, số hộ gia đình thuần nông ở La Phù không còn nữa. Điều này đồng nghĩa với việc lao động nông nghiệp nói chung đã chuyển sang lĩnh vực TCN và dịch vụ. Một cơ cấu xã hội mới đã hình thành bao gồm: thợ thủ công và lao động phi nông nghiệp. Tuy vậy, về danh nghĩa, người La Phù vẫn là nông dân vì họ vẫn nhận ruộng đất của HTX. Nhưng trên thực tế, họ không trực tiếp sản xuất nông nghiệp mà thuê lao động từ các nơi khác đến làm. Sở dĩ như vậy là bởi thu nhập của TCN và dịch vụ ngày càng tăng, khiến cho các hộ gia đình ở đây không trực tiếp làm nông nghiệp nữa mà thuê thợ từ nơi khác đến để làm; mặt khác khi lượng hàng xuất khẩu lớn, đòi hỏi các hộ gia đình phải dồn hết thời gian, sức lực vào để kinh doanh. Họ ly nông ngay trên chính quê hương mình. Nghề dệt len lan toả từ hộ gia đình này đến hộ gia đình khác ở trong làng và lan toả ra các thôn, các làng khác ở khu vực xung quanh.

Sự phát triển nghề dệt ở La Phù đã tạo ra một thị trường lao động trong khu vực: Một bên là những ông chủ, bà chủ của các công ty TNHH, các chủ hộ gia đình ở La Phù và một bên là những người làm thuê, các hộ gia đình làm thuê, thậm chí là các làng làm thuê ở các khu vực lân cận. Những người thất nghiệp không có việc làm ở các khu vực xung quanh đã đổ dồn về La Phù để tìm việc. Họ là những nông dân nghèo tranh thủ lúc nông nhàn hay những người nghèo có ít ruộng đất cày cấy, đông con, không đủ ăn, nên tìm việc làm để kiếm thu nhập. Đến La Phù, họ được học thành nghề rồi trở thành thợ làm thuê cho nhà chủ; dần dà họ được chủ cho mang nguyên liệu về làm tại nhà mình, được chủ đầu tư tư liệu sản xuất như máy dệt len. Như vậy họ đã trở thành vệ tinh cho gia đình chủ đó. Mức thu nhập trung bình của họ là từ 400.000 đồng đến 1,5 triệu đồng/người/ tháng. Nếu xét về tổng thể, người dân La Phù không những làm giàu cho bản thân mình mà còn góp phần xoá đói giảm nghèo cho các làng lân cận, bởi đã tiếp nhận số lao động trực tiếp và vệ tinh mỗi năm lên tới 15 nghìn người. Đây là con số không nhỏ cho thấy sự đóng góp của La Phù trong vấn đề tạo công ăn việc làm cho khu vực.

3. Về văn hoá

Nghề dệt len góp phần tạo nên những sắc thái mới trong nếp sống của người dân La Phù.

Về La Phù, chúng ta đều dễ nhận thấy cuộc sống ở đây diễn ra rất sôi nổi và nhộn nhịp: "Hình như ngày nào cũng vậy, mỗi buổi sáng sớm hay lúc chiều tà, đường La Phù đông nghịt, ô tô, xe máy, xe đạp nhộn nhịp lạ thường. Không phải là chợ bán - mua, mà là cảnh người từ các nơi đổ về La Phù để giao nhận nguyên liệu, sản phẩm hoặc làm thuê. Đường làng đã được mở rộng và bê tông hoá mà nhiều khi tắc nghẽn hồi lâu, phải có người đứng ra giải toả"². Đây không chỉ là nơi sản xuất mà còn là nơi trao đổi, mua bán, nhận hàng, giao hàng... Do nhu cầu trao đổi thông tin nên gần như 100% các hộ cư dân ở đây đã có điện thoại riêng. Chính nghề dệt len đã khiến La Phù trở thành một làng mở và kết nối La Phù với thế giới bên ngoài trong thời kỳ kinh tế thị trường, đặc biệt là với Thủ đô Hà Nội và các tỉnh, các địa phương lân cận. Ngược lại, những ảnh hưởng từ bên ngoài cũng có tác động đến cư dân La Phù.

Một nét riêng rất độc đáo nữa ở La Phù là chợ Đình. Nói đến chợ Đình, chúng ta thường nghĩ đây là nơi trao đổi mua bán các loại sản phẩm hàng hoá TCN hay các sản phẩm nông nghiệp. Nhưng, ở chợ Đình của La Phù chủ yếu lại là các hàng ăn phục vụ cho lực lượng làm thuê từ khắp nơi đổ về. Với con số lao động làm thuê trực tiếp hàng ngàn người, chợ Đình chỉ giải quyết được một phần nhỏ nhu cầu ăn uống hàng ngày của lực lượng này.

Nông sản, thực phẩm ở chợ Đình đều do các làng bên cạnh cung cấp, đó là các làng Yên Nghĩa, Đông Lao, An Khánh, Ngãi Cầu, Minh Khai... Điều này cũng dễ hiểu bởi vì toàn bộ cư dân ở La Phù không tham gia sản xuất nông nghiệp. Việc cấy lúa ở La Phù (bằng phương thức thuê lao động) chỉ nhằm đáp ứng nhu cầu lương thực của mỗi gia đình. Chợ Đình ngày nào cũng họp, chủ yếu để đáp ứng nhu cầu ăn uống của người làm thuê và nhân dân trong làng.

Qua những tư liệu trên cho thấy, sự phát triển TCN, đặc biệt là nghề dệt len và dịch vụ đã đem lại những thành tựu vượt bậc cho La Phù. Cơ cấu kinh tế của xã chuyển dịch theo hướng công nghiệp và dịch vụ ngày càng chiếm ưu thế. Về khía cạnh nghề nghiệp - xã hội, toàn bộ người dân La Phù đã trở thành thợ thủ công và lao động phi nông nghiệp.

Việc bảo đảm công ăn việc làm cho 100% người lao động trong xã và cho hơn 15.000 lao động từ các địa phương khác ở La Phù cho thấy, phát triển tiểu thủ công nghiệp, nhất là các làng nghề là hướng đi đúng đắn để sử dụng lao động nông nhân trong nông nghiệp và cải thiện thu nhập cho người dân, nâng cao mức sống ở nông thôn.

Sự phát triển mạnh của TCN và dịch vụ ở La Phù góp phần tạo nên một vùng kinh tế TCN ở huyện Hoài Đức, bao gồm nhiều làng, xã, trong đó La Phù đóng vai trò trung tâm kinh tế vùng. Đây là điều kiện thuận lợi để hình thành các điểm công nghiệp và tiến xa hơn nữa là các cụm công nghiệp trong tương lai ở khu vực này.

² Làng nghề Hà Tây, Sở Công nghiệp tỉnh Hà Tây, 2000, tr. 86.